

Høgskolen i **Hedmark**

Monica Johannessen Lervik

**Forskningsmetode i profesjonsrettede
lærerutdanningsfag-kvalitativ metode, høsten 2015**

Redegjørelse for og drøfting av hvordan en forsker kan utvikle en reflektert holdning til en egen forforståelse i kvalitativ intervjuing, i lys av Gadamer.

INNHOLDSFORTEGNELSE

1.	Innledning	s. 3
1.1	Bakgrunn	s. 3
2.	Kvalitativt intervju	s. 4
3.	Teori	s. 5
3.1	Gadamer og fordommers betydning for forståelsen	s. 5
3.1.1	Horisont og forståelse	s. 7
4.	Forskerens fordommer og forståelse i det kvalitative intervju	s.7
5.	Avslutning	s. 10
6.	Referanseliste	s.11

1. Innledning

I dette essayet vil jeg se på ulike forskningsetiske problemstillinger knyttet til forskerens forforståelse og fordommer i kvalitativ intervjuing. Jeg vil belyse problemstillingen med Gadammers filosofi og med begrepene forforståelse og fordommer i hvordan en forsker kan utvikle en reflektert holdning til egen forforståelse i kvalitativ intervjuing. Hvordan kan Hermeneutikken og Gadammers begreper fordommer og forforståelse bidra til at jeg er bevisst og reflektert til min egen subjektivitet og forforståelse i intervjusituasjonen? Det kvalitative forskningsintervjuet vil være en samtale mellom forsker og informant som begge vil være med på å påvirke intervjusituasjonen. Jeg er opptatt av at min teoribakgrunn, hypoteser og antagelser kan både være positivt og negativt i den kvalitative intervjusituasjonen. Hvordan kan min forforståelse influere intervjusituasjonen?

Med min erfaringsbakgrunn kan jeg stå i fare for å framsette fortolkninger som bærer preg av subjektivitet fordi mine egne fordommer fungerer som utgangspunkt for fortolkningen. Det vil være viktig for meg å kjenne til Gadammers syn på forforståelse, horisont og fordommer på flere nivåer. Både i møte med informantene og i arbeid med kildematerialet er det viktig å bevisstgjøre egne kunnskaper, holdninger, erfaringer og verdier relatert til det temaet som skal utforskes. Dette vil bidra til å framsette data som er mest mulig troverdig.

I min avhandling vil jeg benytte kvalitativ intervju som metode. Konteksten vil være en del av designet, og jeg vil benytte et teoretisk rammeverk, hypoteser og antagelser som utgangspunkt. Med intervjuet som ramme vil jeg reflektere over hvordan jeg kan utvide min horisont ved å være åpen for nye innfallsvinkler og tema som kan dukke opp under intervjuet. I følge Brinkmann og Kvale (2014) bør intervjueren utvise åpenhet overfor » *The interviewer exhibits openness to new and unexpected phenomena, rather than having readymade categories and schemes of interpretation*» (s.33).

Problemstillingen i essayet vil være; *Hvordan kan en forsker ha en reflektert holdning til egen forforståelse i kvalitativ intervjuing? En drøfting av forskerens forforståelse og fordommer under intervjuing*

1.1 Bakgrunn

Jeg vil ta utgangspunkt i mitt nærstående feltarbeid der jeg skal intervjuer forelesere som underviser på nett. Tema for min avhandling er nettbasert undervisning innen høyere

utdanning. Fokuset i avhandlingen er å se på fagmiljøene ved høgskolene i Nesna og Telemark og deres lokale arbeidsmåter, praksiser og subjektive opplevelser med å undervise på nett. Jeg ønsker å få frem den subjektive vurderingen og den personlige opplevelsen fra den enkelte foreleser om deres erfaringer i å undervise på nett. Videre vil jeg se etter hvilke faktorer som kan være med på å hemme og fremme kvalitet i nettbasert undervisning. Jeg har valgt tema og problemstilling i avhandlingen på bakgrunn av egen interesse, og egen erfaring med nettbasert undervisning i flere år.

Hensikten med avhandlingen er å utvikle kunnskap om hva kvalitet i nettbasert undervisning er og hva som hemmer og fremmer kvalitet i nettbasert undervisning. I tillegg ønsker jeg gjennom avhandlingen å finne indikatorer på hva som er de største utfordringer og suksesskriterier for kvalitet i nettbasert undervisning.

2. Kvalitativ intervju

I følge Brinkmann & Kvale (2014) vil et kvalitativ forskningsintervju være et intervju « *to understand the world from the subjects point of view, to unfold the meaning of their experiences, to uncover their lived world prior to scientific explanations*» (s.3).

I følge Brinkmann og Kvale (2014 s. 32) vil formålet med det kvalitative intervju være å innhente beskrivelser fra informantens hverdagslige livsverden. Den som intervjuer skal tolke og registrere meninger både i det som blir sagt og hvordan det uttrykkes. Den som intervjuer bør ha gode kunnskaper om intervjutemaet. Forskeren bør styre intervjuet, kjenne formålet og vite hva en skal innhente kunnskap om. Samtalen bør fokusere på kunnskapsinnhenting, at en får svar på det en ønsker å få svar på og meningsutvekslinger bør unngås.

I følge Brinkmann & Kvale (2014) er ikke intervjusituasjonen et nøytralt medium. Det er en samtale og en dialog mellom informant og forsker om et tema av felles interesse. Begge vil være med på å påvirke datainnsamlingen og forskningsprosessen. I likhet med Brinkman & Kvale (2014) antar Brenner (2006) at både forsker og den som blir intervjuet vil være med å påvirke samtalen/intervjuet. I følge Brenner (2006) vil intervjuet være en prosess der begge påvirker «*because the interview is, an interactional relationship, both informant and interviewer are engaged in an ongoing process of making meaning*» (s. 361). Gjennom hele denne prosessen vil det være viktig for forskeren å reflektere rundt informantens forståelse av

egen situasjon og forskerens fortolkning av denne informasjonen, og hvordan dette kan innvirke på resultatene.

Et godt intervju er i følge Brenner (2006) at informanten oppfordres til å snakke mer enn den som intervjuer. Videre hevder Brenner (Ibid) at det er viktig at informanten i intervjusituasjonen oppfordres til å åpne seg og at en unngår unødvendig repetisjon og gjentakelser gjennom spørsmålsstillingene. I følge Brinkmann og Kvale (2014) vil forskeren og den som blir intervjuet ikke være likeverdige partnere i intervjusituasjonen fordi det er forskeren som definerer og kontrollerer intervjuet. Det er intervjueren som har ledelsen i intervjusituasjonen og samtalen vil ikke beskrives som en samtale mellom likeverdige partnere. «*In order to correct the potential misunderstanding of research interviews as a dominance-free zone of consensus and empathy*» (s.37).

I følge Brinkman og Kvale (2014) vil intervjuet være en samtale der forskeren vil styre og lede samtalen “*The research interview is however, a specific professional conversation, which typically involves a clear power asymmetry between the researcher and the subject*” (s. 37). Det vil være den som intervjuer som har den vitenskapelige kompetansen, som styrer samtalen og kan terminere samtalen. Det asymmetriske forholdet som kan oppstå mellom den som intervjuer og den som blir intervjuet trenger ikke å være bevisst fra intervjuerens side, men kan skyldes at den som blir intervjuet svarer det han tror intervjueren vil høre. Den som er intervjuer har et ansvar for å skape en atmosfære der den som blir intervjuet føler seg trygg på å dele følelser og egne opplevelser. I følge Brinkmann & Kvale (2014) vil en god kontakt være etablert ved at forskeren lytter aktivt til hva informanten har å si, viser interesse, forståelse og respekt for hva informanten har å si.

3. Teori

I denne delen vil jeg presentere Gadamer's begreper om fordommer og forforståelse. I tillegg vil jeg berøre begrepene; den hermeneutiske sirkel, horisont og spørsmålets forrang. Til slutt vil jeg drøfte dette perspektivet til å belyse hvordan jeg som forsker kan utvikle en reflektert holdning til egen forforståelse i kvalitativ intervjuing.

3.1 Gadamer og fordommers betydning for forståelsen

Hermeneutikken antar at vi alltid vil forstå noe på grunnlag av forutsetninger. De forutsetninger vi har med oss vil være med på å bestemme hva som er forståelig og uforståelig

(Gilje og Grimen, 1993). Det finnes ikke noen forutsetningsløs forståelse. I følge Gadamer (1990) kan man kalle disse forutsetningene for forforståelse eller for-dommer. Fordommer er vårt erfaringsgrunnlag, det er de bevisste forutsetninger og de overbevisninger en har i en gitt situasjon. Har vi ingen fordommer, vil det heller ikke være forståelse. Forforståelsen består av for eksempel; *personlige erfaringer, begreper, språk*, osv. De ubevisste bakgrunnskunnskapene vi bærer med oss.

I følge Krogh (2009) skiller Gadamer mellom *ikke legitime fordommer* og *legitime fordommer*. De førstnevnte fordommene kan bidra til at man misforstår mens de siste nevnte kan bidra til at vi forstår. For Gadamer er fordommer både positivt og negativt. Fordommer er ikke hindringer, men en forutsetning for å forstå fremtiden. De gir oss innsikt og forståelse. Oppfatninger og overbevisninger hos mennesket kan hindre oss i å forstå. I følge Gadamer (I Krogh, 1990) vil det være viktig å reflektere over de fordommer en har og avdekke fordommene. Dette gjør at man kan forkaste de *ikke legitime* og beholder *de legitime fordommene*.

I en hermeneutisk sirkel vil begrepene forforståelse og fordommer være begreper som er sentrale hos Gadamer (1990). Forståelse generelt inkluderer en sirkelbevegelse. Vi forstår deler i lys av helheten og helheten i lys av delene. Den hermeneutiske sirkel er en sirkelbevegelse som foregår i en fortolkningsprosess. Den som tolker vil forstå fra deler til forståelse av helhet. Det vil være en veksling mellom tolkerens forståelse og forforståelse. Uten fordommer kommer man seg aldri inn i den hermeneutiske sirkel. De vil endres og revideres i lys av nye erfaringer med tekster og andre meningsfulle objekter. Denne sirkelen vil være en prosess der man lærer de *legitimerte* fordommer å kjenne. I følge Benton og Craib (2011) vil man oppnå forståelse i møte med nye erfaringer. I møte med nye erfaringer vil fordommene endres og revideres. Hele tolkningsprosessen vil foregå i en sirkelbevegelse. « *Understanding involves a constant movement from the part to the whole and back again, and for Gadamer this is a description of our very existence as thinking's beings* » (s.105).

I følge Gilje og Grimen (1996) er en aktørs forforståelse reviderbar dvs. at den kan endres i møtet med verden og nye erfaringer. Hvis dette ikke var tilfelle, at forståelse ikke var reviderbart, ville gjensidig forståelse mellom mennesker ikke være mulig. En kan forkaste ulike deler av forforståelsen i møte med nye konkrete erfaringer som ikke passer inn, men det er ikke mulig å kaste fra seg hele sin forforståelse med engang. I en samtale vil våre

fordommer settes på prøve fordi en tvinges til å sette ord på sine fordommer, som igjen vil være med på revidere vår forståelseshorisont. Men, det er gjennom åpne spørsmål at man lærer seg at en sak er annerledes enn det en hadde tenkt. Gadamer (2010) antar at dette gir *spørsmålet forrang*.

I følge Gadamer (i Krogh 1990) må en balansere åpenheten for det nye med sin egen forforståelse. «*Den som vil forstå en tekst, er tvert imot åpen for å la den si ham noe. Derfor må en hermeneutisk skolert bevissthet på forhånd være mottagelig for tekstens annerledeshet. Denne mottageligheten forutsetter verken saklig «nøytralitet», enn si selvutslettelse, men en tilegnelse som fremhever de egne foroppfatningene og fordommene».*(s.303)

3.1.1 Horisont og forståelse

Begrepet horisont er et sentralt begrep hos Gadamer. Mennesket er underordnet konteksten hos Gadamer. I følge Krogh(2009) er en horisont de » *forutsetninger som er felles for medlemmene av en kultur, en periode eller en vitenskapelig skole*» (s.55). For Gadamer (1990) vil det være historien, tradisjonen og kulturen som vi bærer med oss som er avgjørende for å forstå. Det er forståelseshorisonten med våre verdier, holdninger, erfaringer, tidligere erfaringer og fordommer som er med på å farge vår forståelse. Det er denne forståelsen som gjør at vi forstår alt det vi forstår ut fra. Vår etablerte forståelseshorisont bærer vi med oss hele tiden, men den kan revideres, endres og utvides. Vi begynner aldri på bar bakke.

Forståelseshorisonten som vi bærer med oss kan både hemme og fremme forståelse. Teksten vil ha sine ressurser og horisont. Man må trenge inn i tekstens forestillingsverden og endre sin forståelseshorisont deretter. Når man har oppnådd en forståelse av teksten har det skjedd en horisontsammensmeltning. For å oppnå en forståelse av en tekst så vil leserens horisont ha endret seg takket være innflytelse fra den andre horisonten (teksten). En fortolkning innebærer at man klargjør sin egen horisont og fordommer. Horisontsammensmeltning, er den endelige forståelsen

4. Forskerens fordommer og forståelse i det kvalitative intervju

Jeg har undervist i mange år på nett og har opparbeidet meg et bredt erfaringsgrunnlag innenfor nettbasert undervisning. Jeg vil ha mine hypoteser, teorier og antagelser med meg i det kvalitative intervjuet. Derfor må jeg tenke over hvordan jeg skal unngå å påvirke mine informanter med min egen forforståelse. Hva vil jeg med intervjuet? Ønsker jeg å få bekreftet mine hypoteser og antagelser? I samtalen med mine informanter bør jeg unngå å gå i

forsvarsposisjon og heller ikke argumentere for det jeg mener er det riktige. Med Gadamer begreper forforståelse og fordommer som rammeverk vil jeg belyse hvordan jeg skal utvikle et bevisst og reflektert forhold til min forforståelse i kvalitativ intervjuing.

I følge Gadamer (1990) har ikke de spørsmålene vi stiller i intervjuet noen gitte svar, men samtalen er en evig runddans av spørsmål og svar. Jeg må reflektere underveis at målet ikke er å få bekreftet det jeg mener er det riktige, men heller være åpen for det ukjente ved å sette mine fordommer på spill ved å stille spørsmål til det informantene sier og svarer. Jeg må derfor tenke over de spørsmålene jeg stiller mine informanter. Det er via svarene fra mine informanter og gjennom åpne spørsmål at mine fordommer og forståelseshorisont settes på spill og revideres. Jeg, som forsker må reflektere, være bevisst på og erkjenne at en sak kan forholde seg annerledes enn det jeg trodde. Gadamer (2010) kaller dette for *spørsmålets hermeneutiske forrang*.

I følge Brinkmann og Kvale (2014) må forskeren ha et godt kjennskap til det tema som man skal forske på, men samtidig fordrer det også at jeg har et bevisst og reflektert forhold til min subjektivitet i møte med fenomenet jeg studerer. Det å være bevisst på mine fordommer og forforståelse vil bidra til å få frem informantens forståelse av fenomenet på en mer valid måte. I følge Gadamer vil en vellykket forståelse være at disse to horisontene smelter sammen. Min horisont har endret seg takket være innflytelse fra den andre horisonten. I følge Gadamer (1990 i Valdemar Snærvarr 2015) vil det å forstå noe alltid være annerledes. Jeg, som forsker må være åpen for å forkaste noe av min forforståelse i møte med nye erfaringer. I møte med mine informanter vil mine fordommer settes på prøve, samt at min forståelseshorisont revideres. Mine *legitime fordommer* endres i møte med det informantene bringer med seg inn i intervjuet. Jeg, som forsker, må være bevisst på det mangfoldet som ligger i mine informanters uttalelser. Det vil innebære stadige omtolkninger innenfor intervjuets hermeneutiske sirkel.

I følge Brinkmann og Kvale (2014) vil hensikten med et kvalitativt intervju være å forstå og innhente informasjon fra informantens livsverden sett fra informantens perspektiv. I følge Gadamer vil de fordommene jeg bærer med meg legge føringer på hvordan jeg møter og tolker mine informanter. Men, samtidig er det nødvendig å ha med seg disse fordommene for i hele tatt å forstå. Jeg stiller åpne spørsmål og lar informantene fritt assosiere under de tema jeg har valgt ut på forhånd. Jeg må være reflektert og bevisst på at jeg er åpen og mottakelig på at deres situasjon kan være annerledes enn min situasjon som nettforeleser. I

intervjusituasjonen må jeg være bevisst på at jeg ikke skal stille spørsmål som har som eneste formål å få bekreftet mine egne antakelser om hva som er riktig.

I følge Gadamer (2010) vil en samtale eller en dialog foregå mellom to jevnbyrdige partnere. I dialogen må man være åpne for hverandres argumenter. Det handler om å gi og ta i en samtale. Det skal være en gjensidig forståelse i en samtale. For å oppnå forståelse og innsikt vil det være viktig at jeg er aktiv lyttende og åpen for hva den andre har å formidle i det kvalitative intervjuet. Jeg antar at det vil bli utfordrende for meg som forsker å unngå at min forforståelse legger føringer på hvordan jeg tolker og møter mine informanter. Derfor må jeg må være bevisst og reflektert på å være til stede i samtalen, unngå å være for styrende, passe på at informanten følger samtalen, slippe informanten til og være åpen for informantens forståelseshorisont.

I følge Brinkmann og Kvale (2014) vil det kvalitative intervjuet være en profesjonell samtale der forskeren og informanten ikke vil være på lik linje fordi det er forskeren som definerer situasjonen og styrer samtalen. Dette samsvarer ikke med det Gadamer hevder i sitt syn på samtale. Det vil si at Gadamer overser den makten som kan utspille seg mellom partene i en samtale. Hvordan kan jeg som forsker være bevisst og reflektert på den asymmetrien som kan utspille seg i intervjuet? Jeg må skape en god atmosfære som gjør at informantene «tør» å åpne seg og dele sine opplevelser. Jeg må ikke innta en posisjon der jeg setter meg selv høyere enn informanten ved at jeg vet bedre og sitter inne med de riktige svarene. Da kan informanten innta en posisjon der man svarer det den tror forskeren er ute etter. Jeg, som forsker, må tenke over hva jeg vil oppnå i kommunikasjonen eller samtalen. Ønsker jeg å forstå eller kontrollere den andre? Ønsker jeg å etablere en enighet der vi er åpne for hverandres argumenter? Dette er noe av det jeg må reflektere over i det kvalitative intervju.

I følge Gadamer vil det være de *ikke legitime fordommene* som kan hindre forståelse eller gjør at vi kan misforstå. Hvis en ikke stiller åpne spørsmål kan det hindre forståelse og at man kan misforstå. Som forsker må jeg være bevisst på min «ballast», mine overbevisninger og oppfatninger i mitt møte med informanter. Hvis jeg ikke er bevisst på dette kan det hindre meg i å forstå den andre eller ta den andres perspektiv. Jeg må derfor reflektere bevisst over de fordommer jeg bringer med meg inn i intervjusituasjonen og være mottagelig for det ukjente. På bakgrunn av dette kan jeg oppnå forståelse for det fenomen som jeg studerer. For å få tak i den andres opplevelsesverden blir det viktig å sette utsagn og svar til informantene

inn i riktig meningssammenheng og den kontekst det tilhører til. I følge Røkenes og Hanssen (2002) vil man oppnå forståelse ved å balansere det ukjente og det nye med de fordommene en bringer med seg inn i intervjuet. «*Det vi forstår, virker tilbake på det vi forstår ut fra, samtidig som vi i utgangspunktet må ha noe å forstå ut fra*». (s.16)

5. Avslutning

I dette essay har jeg drøftet hvordan jeg som forsker må ha en reflektert holdning til egen forforståelse og fordommer i kvalitativ intervjuing. I mitt nært forestående feltarbeid der jeg skal intervju informanter og fortolke tekst vil det være svært viktig at jeg har et bevisst og reflektert forhold til min subjektivitet, forforståelse og fordommer. Jeg har hypoteser, antagelser og teori som vil legge føringer på hva jeg ser etter i min forskning, men samtidig må jeg være åpen og lyttende for nye forhold og tema som kan dukke opp i samtale med mine informanter og i fortolkning av tekst. For å oppnå forståelse og innsikt må jeg være tilstede i samtalen, være åpen hva den andre har å formidle og slippe den andre til. Videre er det viktig at jeg unngår å argumentere og gå i forsvarsposisjon hvis jeg oppdager at ikke alt passer inn under min forståelseshorisont. Dette kan være med på å hemme forståelsen og det å forstå den andre. For å få tak i den andres opplevelsesverden må jeg være aktiv lyttende og åpen for å forstå det ukjente, samt åpen for å gjøre stadige omtolkninger. Først da kan jeg oppnå forståelse.

6. Litteraturliste

Brenner, M. E (2006) *Interviewing in educational research*. I J.L Green, G. Camilli & P.B. Elmore (Red), *Handbook of complementary methods in education research* (s. 357-370) New York: Routledge.

Brinkmann, S. & Kvale, S. (2014) *Interviews: Learning the craft of qualitative research interviewing* (3. utgave) Los Angeles: Sage Publication.

Craib, I. & Benton, T. (2011) *Philosophy of social Science, the philosophical foundation social thought*, 2. Edition Palgrave Macmillian,

Gadamer, H. G. (1990) *Wahrheit und Methode*. 6. auflage. Tübingen: J.C.B: Mohr

Gadamer, H. G. (2010) *Sannhet og metode*. Pax forlag.

Gilje, N. & Grimen, H. (1993) *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger, en innføring I samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*, Universitetsforlaget.

Halvorsen, E. M.(2005) *Forskning gjennom skapende arbeid?* HIT skrift nr. 5/2005. Høgskolen i Telemark, Porsgrunn.

Hamre, P.(2005) *Tekst, tid og tolkning*. Notat 14/2005. Høgskolen i Volda.

Kvale, S.(1997) *Det kvalitative forskningsintervju*. Ad Notam Gyldendal.

Snærvarr V. S.(2015) *Vitenskapsfilosofi for humanister*, HIL.